

ZEMES IERĪCĪBAS DARBI VĒSTURISKĀ SKATĪJUMĀ

A.Jankava

LLU Zemes ierīcības un ģeodēzijas katedra

Zinātniski praktiskā konference
«Zemes pārvaldība un mērniecība»
Jelgava, 08.01.2016

Pirmo reizi Latvijas teritorijā vārds *zemes ierīcība* (землеустройство) – 1906.g. Stolipina agrārās reformas laikā (1906-1913)

Līdz tam, veicot zemes ierīcības darbības, lietoja jēdzienus:

землемерие – *mērniecība*,

землемерство - *zemes mērīšana*,

межевание - *robežu nospraušana, mērniecība*,

поземельное устройство - *zemes iekārtošana* u.c.

Zemes ierīcības uzdevumi un to izpildes līdzekļi dažādos laika posmos ir bijuši atšķirīgi

Laika gaitā zemes ierīcība aptvēra:

- zemes ierādīšanu
- zemes gabalu norobežošanu
- platību noteikšanu
- zemes īpašumu piešķiršanas un atsavināšanas noformēšanu
- robežu regulēšanu
- zemes pārdali starp zemes īpašniekiem
- saimniecību teritorijas organizāciju (Eiropā kopš XVIII gs. beigām)

Ekvivalenti citās valodās:

- angļu valodā – land management, land use planning, land survey, land consolidation, land regulation u.c.
- vācu valodā – Bodenordnung, Flurbereinigung u.c.

Latvijā pieņemtie normatīvie akti par zemes ierīcību vēsturiskā griezumā

- **Likums par zemes ierīcību**, 29.05.1911.
 - **Agrārās reformas likums**, 17.09.1920.
 - **Noteikumi par zemes ierīcību**, 1924.
 - **Likums „Par zemes ierīcību”**, 01.06.1937.
 - **Zemes kodekss**, 05.05.1970.
 - **Likums „Par zemes lietošanu un zemes ierīcību”**, 21.06.1991. (ar 01.01.2010 zaudējis spēku)
-
- LR likums **„Zemes ierīcības likums”**, 14.09.2006 (ar grozījumiem)
 - MK noteikumi Nr. 288 **“Zemes ierīcības projekta izstrādes noteikumi”**, 12.04.2011.

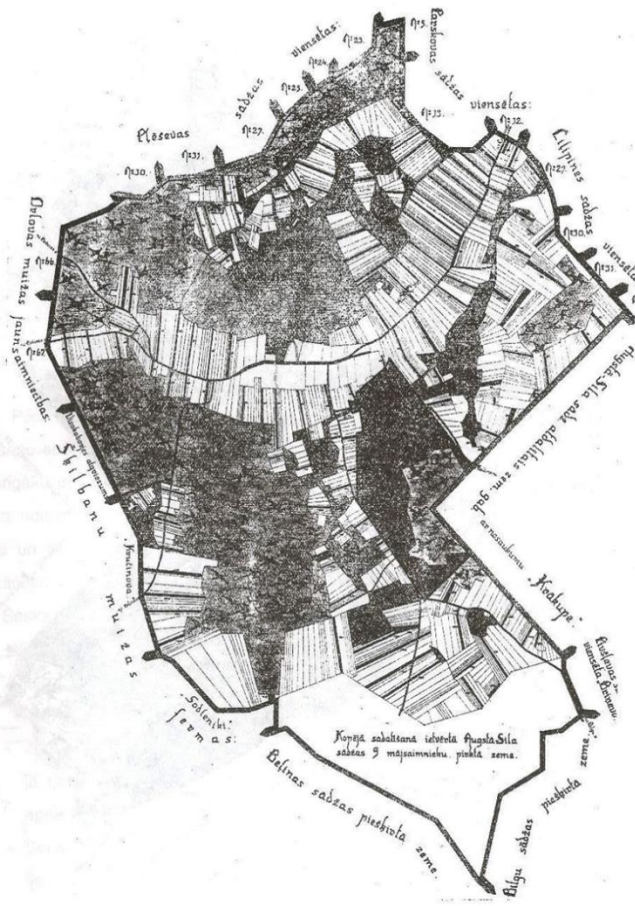
- *Mērķis* – uz iepriekš minēto Latvijā pieņemto normatīvo aktu pamata izvērtēt zemes ierīcības uzdevumus un saturu

Likums par zemes ierīcību, 29.05.1911

Likums sekmēja sādžu sadalīšanas darbu attīstību.

Uz tā pamata Krievijas valdības laikā tika sadalīts viensētās 18 % Latvijas teritorijā ietilpstošo sādžu zemju.

Sādžas zemes sadalījums šņorēs (pa kreisi)
un pēc sadalīšanas viensētās (pa labi)

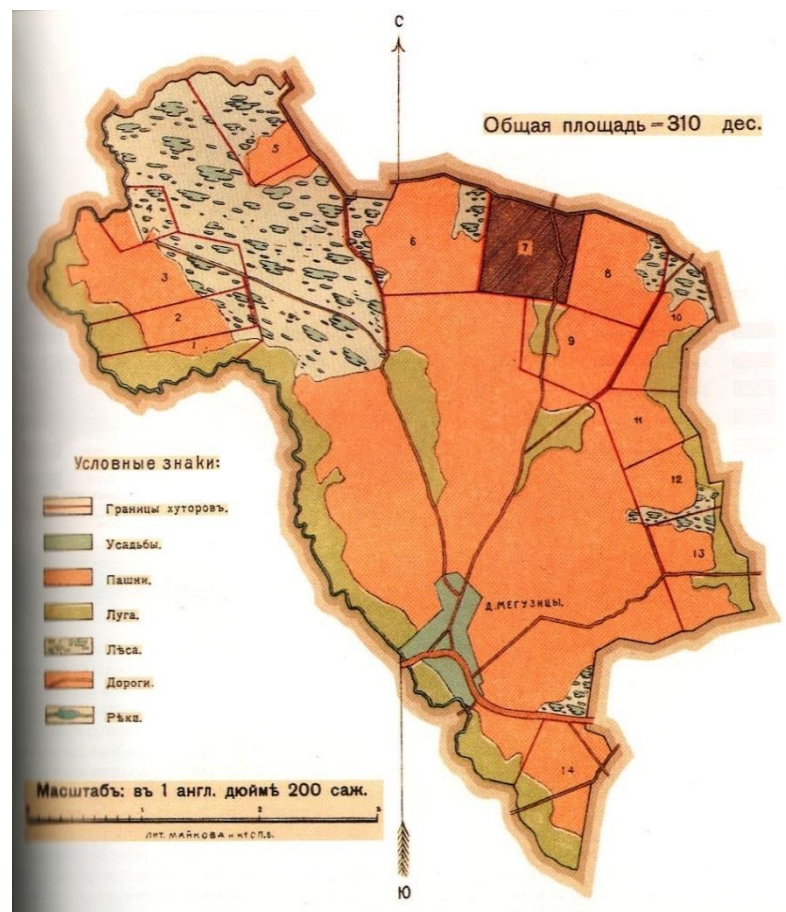
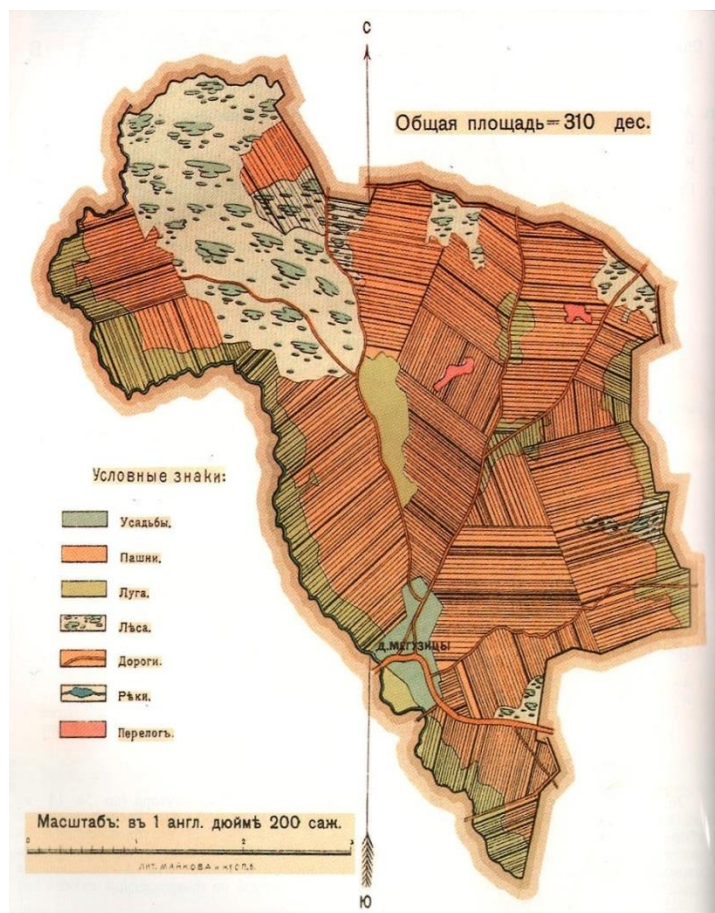

1.1.att. Sādžas zemes sadalījums šņorēs

1.2.att. Sādžas zeme pēc sadalīšanas viensētās

Piešķirto zemju plāns pirms (pa kreisi) un pēc (pa labi) zemes ierīcības Pleskavas apriņķa Meguzicu ciemā

Noteikumi par zemes ierīcību, 1924.

Noteikumos izvērsta šādu darbu veikšana:

- Zemes ierīcības darbos ietverto zemju vienību robežu noteikšana;
- Zemes ierīcības darbos ietverto zemju robežu regulēšana;
- Servitūtu tiesību likvidēšana;
- Starpgabalu likvidēšana;
- Kopīpašuma zemju sadalīšana;
- Činšu zemju sadalīšana;
- Sādžu zemju sadalīšana.

Agrārās reformas likums, 1920.

Reglamentēja zemes ierīcības darbus, kas saistīti ar Agrārās reformas izpildi, no 1920.-1937.g.

Likums sastāvēja no 4 daļām:

- Agrārās reformas **1.daļa „Valsts zemes fonds”** - pieņemta 1920.g. 16.septembrī
- Agrārās reformas **2.daļa „Valsts zemes fonda izlietošana”** - pieņemta 1920.g. 21.decembrī
- Agrārās reformas **3.daļa „Agrārās iekārtas nostiprināšana”** - pieņemta 1922.g. 3.maijā
- Agrārās reformas **4.daļa „Zemes ierīcības komitejas”** - pieņemta 1920.g. 17.septembrī

Likums „Par zemes ierīcību”, 01.06.1937

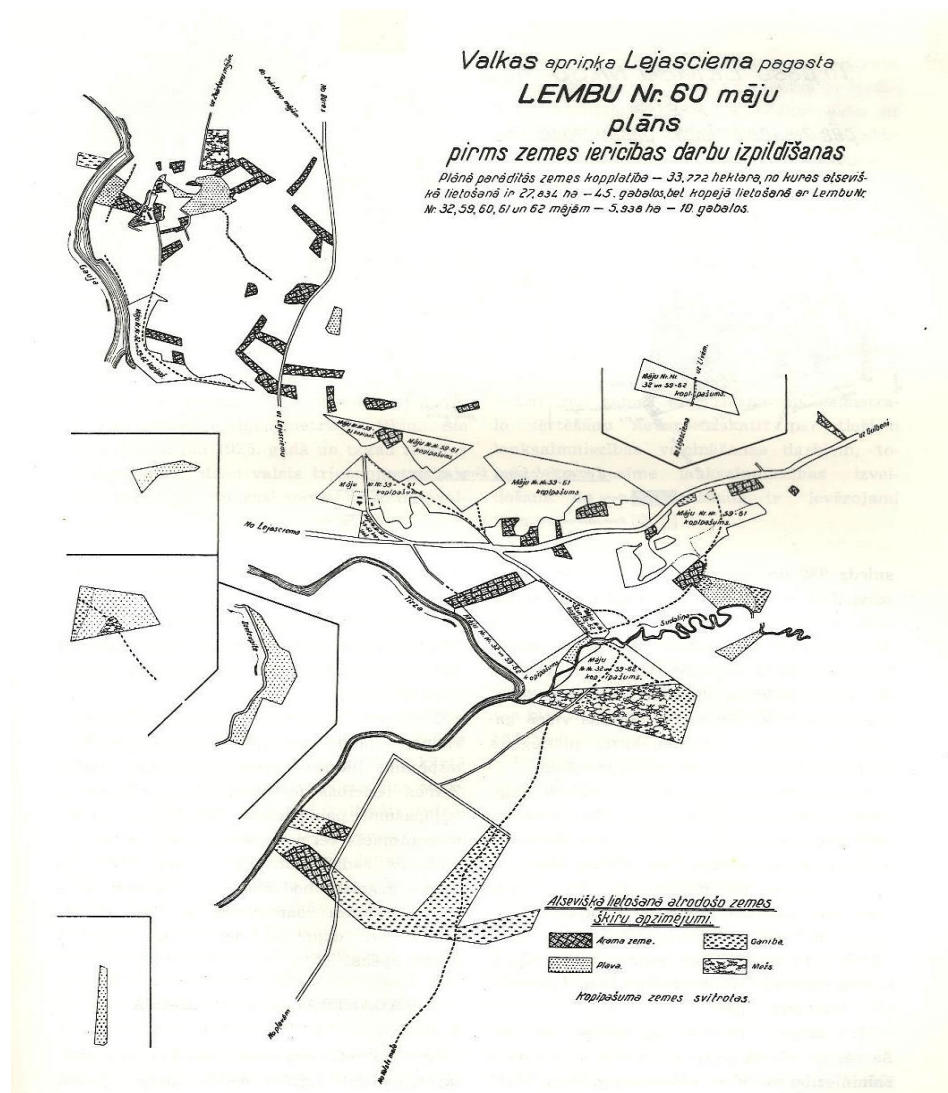
„Lauksaimniecības kultūras pacelšanai, apstākļu novēršanai, kas traucē zemes racionālu apsaimniekošanu, un jaunu lauksaimniecību ierīkošanai ...

izpildāmi šādi **zemes ierīcības** darbi:

1. zemes vienību robežu noteikšana;
2. zemes vienību robežu regulēšana;
3. servitūtu likvidēšana;
4. zemju apmaiņas, starpgabalu likvidēšana un savstarpēji izkaisītu starpgabalu vai šņorveidīgu zemju regulēšana;
5. dažu kopīpašuma zemju sadalīšana;
6. sādžu zemju sadalīšana atsevišķās zemes vienībās, resp. viensētās,
7. valsts fonda zemju izlietošana.”

Likumā noteikts, ka, izpildot minētos darbus, mērnieks sastāda zemes ierīcības projektu.

Valkas apriņķa Lejasciema pagasta Lembu māju plāns pirms zemes ierīcības darbu izpildīšanas

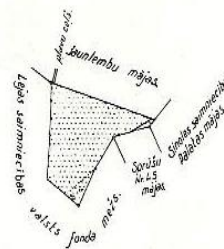
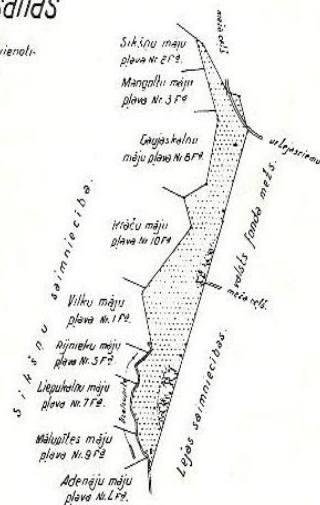
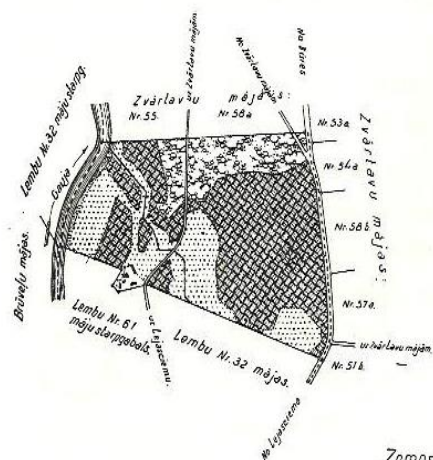

Valkas apriņķa Lejasciema pagasta Lembu māju plāns pēc zemes ierīcības darbu izpildīšanas

*To pašu LEMBU Nr. 60 māju
plāns.*

pēc zemes ierīcības darbu izpildīšanas

Daudzie (45) starpgaboli un no kopīpašumiem izdalītā zeme - apvienotā pamatgabalā un 2 starpgabalos.

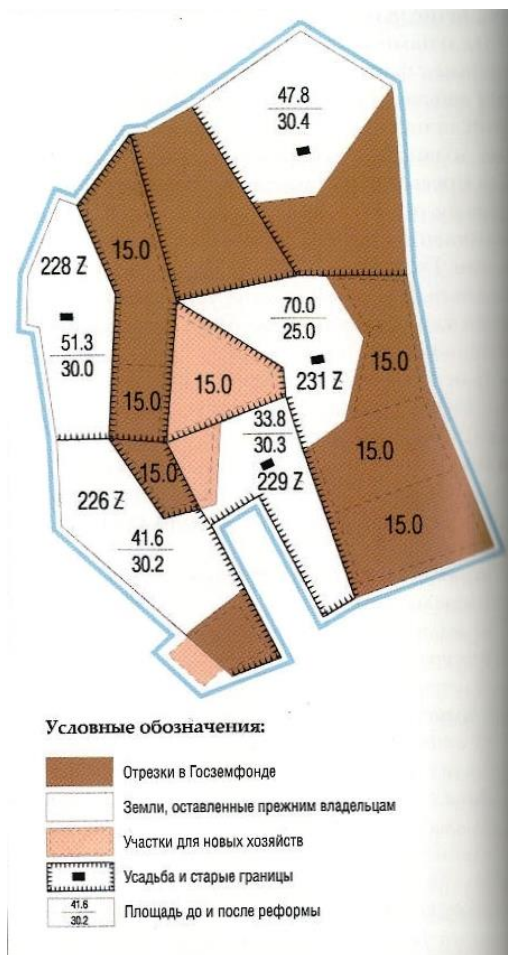
Zemes lietošanas šķiru apzīmējumi.

1940 - 1990

- **1940.g. 22.jūlijā** „Tautas Saeima” savā otrajā sēdē pieņēma „**Deklarāciju par zemes pasludināšanu tautas īpašumā**”, kurā Saeima pasludināja visu zemi ar tās bagātībām, mežiem, ezeriem un upēm par visas tautas, tas ir, valsts īpašumu.
- **1940.g. 29.jūlijā** pieņēma likumu „**Par zemi**”.
- Tika noteikts zemniekiem lietošanā izdalāmās zemes apmērs, kas bija ne vairāk par 30 ha.
- Sakarā ar Vācijas un PSRS karu, kas sākās 1941.g. 22.jūlijā, reforma tika pārtraukta, bet 1944.g. atkal uzsākta jauna reforma, kura notika līdz 1947.g.

un tā sadalīšana Talsu apriņķī, 1945.g.

Zemes kodekss, 05.05.1970

Zemes kodeksa 128.pantā noteikts, ka **valsts zemes ierīcības** uzdevums ir organizēt zemju maksimāli pilnīgu, racionālu un efektīvu izmantošanu, paaugstināt zemkopības kultūru un gādāt par zemju aizsardzību.

Zemes ierīcība iedalīta divos veidos:

- starpsaimniecību zemes ierīcība
- saimniecības iekšējā zemes ierīcība

Zemes kodeksa 129.pantā noteikts, ka zemes ierīcība aptver sekojošas darbības:

- jaunu zemes lietojumu izveidošanu, kā arī esošo zemes lietojumu nokārtošanu, likvidējot starpgabalus un citas neērtības zemju izvietojumā, zemes lietojumu robežu precizēšanu un grozīšanu saskaņā ar rajona plānošanas shēmām;
- lauksaimniecības uzņēmumu teritorijas iekšējo organizāciju, ieviešot ekonomiski pamatotas augu sekas un ierīkojot visas citas lauksaimniecībā izmantojamās zemes (pļavas, ganības, dārzus u.c.), kā arī izstrādājot pasākumus augsnes erozijas apkarošanai;
- jaunu zemju meklēšanu lauksaimniecības un citai tautsaimnieciskai apgūšanai;
- zemes gabalu ierādīšanu un atņemšanu;
- pilsētu un ciematu robežu noteikšanu un grozīšanu;
- topogrāfiski ģeodēziskos, augsnes, ģeobotāniskos un citus apsekošanas un izpētes darbus.

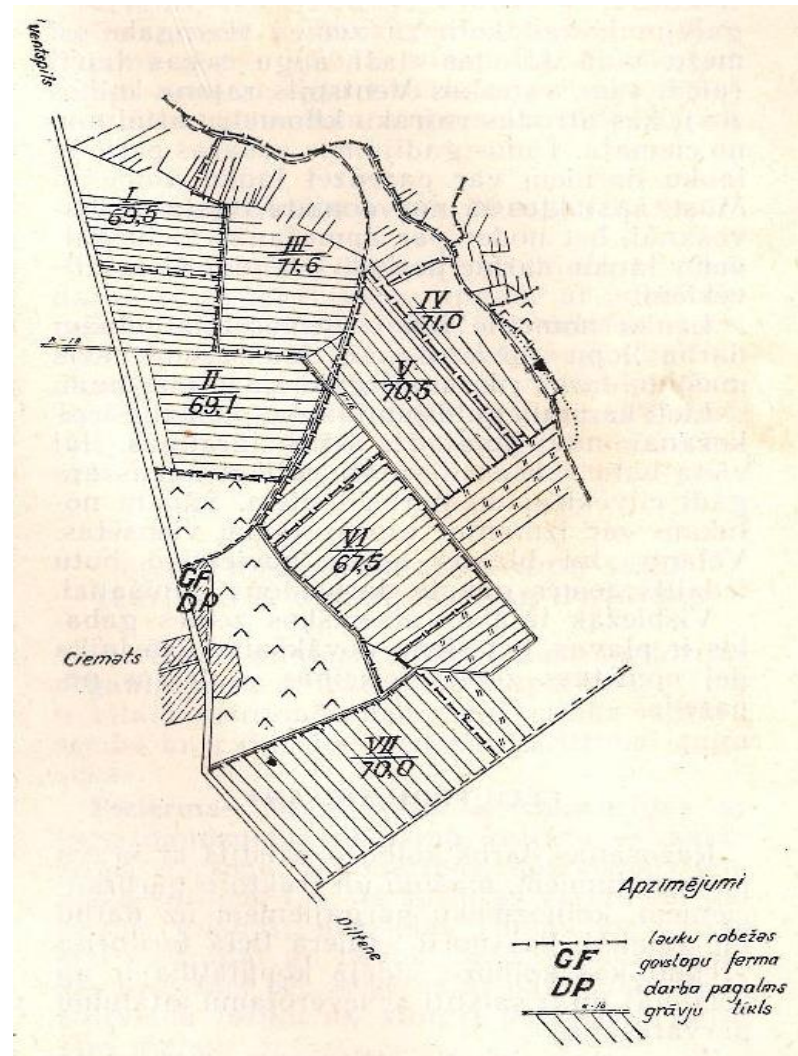
Visos iepriekš minētajos normatīvajos aktos (1924, 1937, 1970) starp zemes ierīcības uzdevumiem ir:

- zemes vienību (zemes lietojumu) robežu noteikšana;
- zemes vienību (zemes lietojumu) robežu regulēšana;
- starpgabalu likvidēšana.

Zemes kodeksā starp zemes ierīcības uzdevumiem **pirmo reizi** minēti:

- lauksaimniecības uzņēmumu iekšējā teritorijas organizācija;
- apdzīvotu vietu robežu noteikšana un grozīšana;
- zemes gabalu (zemes vienību) ierādīšana un atņemšana;
- topogrāfiski ģeodēzisko, augsnes pētīšanas un citu izpētes darbu izpilde.

Tīrumu augu sekas teritorijas organizācijas projekts

Likums „Par zemes lietošanu un zemes ierīcību”, 21.06.1991

Zemes ierīcība – valsts un iniciatīvo pasākumu sistēma zemes īpašumu un lietojumu tiesiskai nostiprināšanai un teritoriālo apstākļu izveidošanai zemes un citu resursu ilgtspējīgai izmantošanai kā arī lauku saimniecību konkurētspējas palielināšanai

Zemes ierīcība pēc nozīmes iedalīta divos veidos: **valsts zemes ierīcība** un **iniciatīvā zemes ierīcība**.

Likumā noteikti šādi **valsts zemes ierīcības** uzdevumi:

- izstrādāt zemes lietošanas, saimnieciskas izmantošanas un aizsardzības perspektīvos virzienus un realizēt zemes reformu;
- īstenot zemes lietošanas tiesisko nodrošināšanu;
- teritoriāli izvietot zemes lietojumus un pilnveidot esošos zemes lietojumus, likvidējot starpgabalus un citus zemes lietojumu trūkumus;
- ierādīt pastāvīgā lietošanā piešķirto zemi dabā, uzmērīt tās robežas un teritoriju, kā arī izgatavot zemes lietošanas tiesību dokumentus;
- precizēt un uzmērīt administratīvo teritoriju robežas.

Likumā noteikti šādi **iniciatīvās zemes ierīcības** uzdevumi:

- izstrādāt zemes lietojuma teritorijas ierīcību;
- sastādīt ikgadējos zemes izmantošanas plānus;
- ierādīt nomas zemi apvidū, izgatavot nomājamās zemes plānus un nomas tiesību dokumentus.

LR likums «**Zemes ierīcības likums**», 14.09.2006

(ar grozījumiem uz 01.01.2016)

Zemes ierīcība — šā likuma izpratnē tiesiski, ekonomiski un tehniski pasākumi zemes ierīcības projektā ietvertas vietējās pašvaldības administratīvās teritorijas daļas pārkārtošanai vai sadalīšanai.

Zemes ierīcības projektu izstrādā šādiem zemes ierīcības darbiem (uz 01.01.2016):

- Starpgabalu likvidēšanai vai daļu no zemes vienību apmaiņai, pārkārtojot zemes vienību robežas;
- Zemes vienību (arī kopīpašumā esošo) sadalīšanai.

Secinājumi

1. Mainoties teritorijas organizāciju ietekmējošiem apstākļiem, mainās arī zemes ierīcības uzdevumi un to īstenošanas metodes, tomēr praktiski visos apstākļos saglabājas zemes ierīcības **pamatuzdevums starpgabalu un citu teritoriālā izvietojuma nepilnību novēršanai.**
2. Visos normatīvajos aktos (1924, 1937, 1970, 1991, 2006) zemes ierīcība definēta kā **tehniski, tiesiski un ekonomiski** pasākumi zemes īpašumu (lietojumu) sakārtošanai.
3. Veidojoties lielākiem zemes īpašumiem (lauku saimniecībām), aktuāls zemes ierīcības uzdevums kļūst to teritorijas organizācijas jautājums.

ZEMES IERĪCĪBAS DARBI VĒSTURISKĀ SKATĪJUMĀ

A.Jankava

LLU Zemes ierīcības un ģeodēzijas katedra

Zinātniski praktiskā konference
«Zemes pārvaldība un mērniecība»
Jelgava, 08.01.2016